

Tadeusz Sporek

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

e-mail: tadeusz.sporek@ue.katowice.pl

**PROCESY GLOBALIZACJI
WE WSPÓŁCZESNEJ GOSPODARCE ŚWIATOWEJ**

**GLOBALIZATION PROCESSES
IN THE CONTEMPORARY WORLD ECONOMY**

DOI: 10.15611/e21.2015.1.03

JEL Classification: F13, F60, F62

Streszczenie: Globalizacja może zarówno oznaczać potencjalne korzyści i nowe szanse, spowodować poważne zagrożenia i ogromne wyzwania. Kierunek jej rozwoju oraz zapobieganie jej negatywnym skutkom zależą od możliwości oddziaływania na ten proces poszczególnych państw i ugrupowań, w tym także społeczeństw. Oczywiście jest, że aktualny kształt globalizacji powoduje niesprawiedliwość, pogłębia nierówności i przybliża zagrożenia, dla dobra wszystkich globalizacja musi więc zostać poddana korekcie. Powstaje zatem pytanie, czy wobec słabnącego wpływu państw narodowych na globalne mechanizmy rynkowe i braku, jak dotąd, innej siły zwierzchniej kontrolującej rynek globalny, co niektórzy uznają za realną groźbę dla demokracji, możliwe jest sterowanie procesem globalizacji? Odpowiedź wydaje się twierdząca. Aby tak się stało, niezbędne jest jednak zacieśnienie wielostronnej współpracy między państwami oraz konieczne są ich wspólne wysiłki w celu oddziaływania na czynniki kształtujące ten proces. Niezbędna jest przede wszystkim koordynacja globalnej polityki gospodarczej poprzez powołanie instytucji, które zajmowałyby się regulacją poszczególnych kwestii, a także wprowadzaniem ustanowionych przez siebie norm i kontrolą ich przestrzegania w skali całego świata, co prowadziłoby do zwiększenia przejrzystości zasad. Przyjmowane standardy muszą wynikać z regulacji i umów międzypaństwowych. Jest to ważne zwłaszcza w zakresie działania rynków finansowych.

Słowa kluczowe: globalizacja, integracja regionalna, Światowa Organizacja Handlu (WTO), Konferencja Narodów Zjednoczonych do spraw Handlu i Rozwoju (UNCTAD), Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW).

Summary: The globalization can mean both potential profits and new chances, but on the other hand, it can cause serious threats and huge challenges. A direction of its developments and prevention from its negative results depend on possibilities to influence this process by particular countries and groupings, including societies. It is obvious that the present shape of the globalization bears injustice, increases inequalities and threats, so it must be corrected to common favour. A question rises if facing the decrease of national countries influence on the global market mechanism and lack of other power controlling the global market (what some recognize the real threat to democracy), steering the globalization is possible. An answer seems to be positive, however, strengthening of multilateral cooperation between countries

and their common efforts to influence factors shaping this process is necessary. First of all, a coordination of the global politics is needed, by creation institutions, which would deal with the regulations of particular matters and setting norms, as well as controlling their obedience on the whole world scale, which would lead to the increase of the rules clearance. Additionally the taken standards must come from regulations and international agreements. It is important, first of all, in the financial markets work. For sure, it is not possible to eliminate some negative aspects of globalization, but they can be weakened, thanks to common efforts.

Keywords: globalization, regional integration, World Trade Organization (WTO), United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD), International Monetary Fund (IMF).

1. Wstęp

Globalizacja z powodu takich jej cech, jak wieloaspektowość i wielowymiarowość, jest zjawiskiem mającym wpływ na wiele sektorów i na sfery życia gospodarczego kraju oraz regiony świata. Oddziałuje zarówno na takie dziedziny jak polityka, ekonomia, gospodarka, rozwój społeczny, ekologia. Wskutek tego procesu tworzy się na świecie gospodarka globalna, obejmująca gospodarki wszystkich państw, w wyniku czego powstaje jeden, wspólny, wielki rynek.

Jak słusznie zauważa J. Stiglitz, „występujący system globalnego rządzenia bez globalnego rządu” nie może funkcjonować zadowalająco i prawidłowo w czasach, gdy zachodzi ogromna potrzeba istnienia globalnych instytucji, a zaufanie do współczesnych organizacji jest bardzo niewielkie [Stiglitz 2003].

Problem badawczy, dotyczący aspektów globalizacji, ma w pewnym stopniu nasświetlić i ocenić te procesy dokonujące się między podmiotami gospodarki światowej.

Podstawowym celem artykułu jest analiza stopnia globalizacji światowej gospodarki oraz ocena zmian w jej współczesnych przesłankach i obszarach. Tezą opracowania jest stwierdzenie, że w bilansie pozytywnych i negatywnych przejawów procesu globalizacji przewaga występuje po stronie korzyści, które odnoszą się do wszystkich ważniejszych podmiotów funkcjonujących w strukturze współczesnej gospodarki światowej.

Wpływ na globalizację państw na całym świecie i rozwiązanie konfliktów powstających między państwami mają organizacje międzynarodowe, takie jak BS, WTO, GATT, MFW, OECD, ONZ czy WHO. Do ich podstawowych zadań należy wpływanie przez swoją działalność na redukcję ubóstwa, wzrost zatrudnienia, wspieranie procesu liberalizacji handlu, udzielanie pomocy finansowej w tworzeniu i realizacji projektów inwestycyjnych oraz wspieranie ochrony zdrowia i edukacji, a także dążenie do osiągnięcia przez państwa jak najwyższego wzrostu gospodarczego.

Globalizacja korzystnie wpływa na podniesienie konkurencyjności kraju, napływ nowych technologii, zwiększenie dostępu do informacji, swobodę przepływu towaru, usług i kapitału oraz wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa. Wszystkie te czynniki warunkują integrowanie się odległych od siebie i zupełnie różnych regionów

świata. Proces ten wywołuje jednak konsekwencje nie tylko pozytywne, ale i negatywne. Porównując rozwój gospodarczy poszczególnych państw, zauważyć można nierównomierny wzrost gospodarczy i polaryzację krajów, polegającą na pojawieniu się państw wysoko rozwiniętych i państw o bardzo niskim poziomie rozwoju. Kraje słabiej rozwinięte mniej korzystają na postępującej globalizacji, a wręcz spychane są na margines. Innymi negatywnymi skutkami tego procesu są m.in. poszerzanie się świata przestępczego w skali globalnej, rozprzestrzenianie się nieuleczalnych chorób, obniżenie zatrudnienia wskutek zastępowania pracy człowieka przez maszynę oraz bankructwa małych przedsiębiorstw krajowych. Napływem niekorzystnych efektów globalizacji zagrożona jest również Polska, będąca krajem na niskim poziomie rozwoju i konkurencyjności w porównaniu z innymi państwami świata, w których działają wielkie korporacje transnarodowe. Poziom indeksu globalizacji kraju kształtuje się na względnie niskim poziomie w porównaniu z innymi krajami, ale prowadzone są działania wspomagające różne sektory gospodarki i dążące do podniesienia dotychczasowego poziomu konkurencyjności [Wajda 2011].

2. Przekrój sektorowy i uczestnicy procesu globalizacji

Pojęcie globalizacji jest złożone. Często mylone są terminy globalizacji sektorów oraz globalizacji rynków, chociaż każde z nich ma różne znaczenie odnośnie do ich strategii i działalności. Obydwa pojęcia łączy jednak to, że charakterystyka sektora oraz rynku ma wpływ na właściwość strategii globalnej [Stonehouse 2001].

Globalizacja rynków to scalanie różnych ich typów w jeden światowy rynek. Cechami charakterystycznymi takich rynków jest występowanie silnej konkurencji międzynarodowej, a także natężenie handlu [Kłosiński, Masłowski 2005]. Przez te aspekty dochodzi do zwiększania się ich pozycji, a co za tym idzie – wzrostu rentowności. Odzwierciedla się to na lokalnych przedsiębiorstwach i standardach społecznych, które ulegają znacznej poprawie.

Efekty globalizacji rynków widoczne są w potrzebach konsumentów nawiązujących do danego dobra lub usługi. Gdy identyfikują się one z potrzebami ludności występującymi na całym świecie, to można mówić, że rynek jest globalny [Stonehouse 2001].

Wymagania konsumentów dotyczące produktów i usług są coraz bardziej homogeniczne, chociaż nadal można znaleźć rynki pozostające zróżnicowane regionalnie i narodowo. Wynika to głównie z potrzeb konsumentów, które w wyniku globalizacji stają się bardziej złożone i bogatsze. Globalni nabywcy oczekują zróżnicowanych ofert produktów i usług oraz są bardziej wrażliwi na jakość, wygląd i cechy techniczne niż – jak oczekiwano – na cenę [Stonehouse 2001].

Przykładem globalnego rynku jest rynek finansowy. Przyjmuje się, że jest to najbardziej rynek zglobalizowany. Dzięki procesowi integracji osiągnął on korzyści widoczne w wielu sferach. Uległa poprawie kwestia telekomunikacji i łączności, co przekłada się na pozytywne skutki w przepływach kapitału i usług na poziomie

zarówno regionalnym, jak i międzynarodowym. Kolejnymi efektami globalizacji rynku finansowego jest eliminowanie ograniczeń dewizowych oraz deregulacja jednostek państwowych w wielu krajach. Szczególnie zauważane są także pojawiające się na giełdach terminowych innowacje, które w dużym stopniu ułatwiają pracę i pomagają w zwiększaniu dochodów [Orłowska, Żołądkiewicz 2012].

Globalizacja rynków przejawia się przez:

1) rozwój nowych technologii informacyjnych – globalizacja powoduje szybsze rozprzestrzenianie się technologii, co z kolei prowadzi do integracji rynków,

2) zmiany w polityce gospodarczej państw (prywatyzacja, deregulacja i liberalizacja) – celem tych zmian jest otwieranie się gospodarki, spowodowane noszeniem barier w przepływie czynników produkcji,

3) wzrost wymiany towarów, usług i kapitału,

4) rozprzestrzenianie się technologii,

5) wzrost wielkości i ilości transakcji [Kłosiński, Masłowski 2005].

Natomiast globalizacja sektorów to długotrwałe integrowanie działalności na obszarze gospodarki i sektora, polegające na pogłębianiu i rozszerzaniu działalności handlowych i informacyjnych, a także zwiększanie poziomu inwestycji. Skupia się ona głównie na możliwościach firmy do koordynowania i konfigurowania swoich działań dążących do powiększania zysku oraz produkcji na skalę światową [Stonehouse 2001].

Zadaniem sektora globalnego jest obsługa drobnych rynków przez oferowanie im dóbr i usług dostosowujących się w ten sposób do wymagań lokalnych. Jednak niemal we wszystkich przypadkach sektory globalne sprzyjają rynkom, które przekształcają się w rynki funkcjonujące na poziomie ogólnoswiatowym [Stonehouse 2001].

Inne oblicze globalizacji jest dostrzegane w obszarze politycznym, czyli odnoszące się do działalności rządu. Polityczne aspekty globalizacji wiążą się jednocześnie z czynnikami technologicznymi, kulturowymi, gospodarczymi i dotyczą również ekologii i komunikacji. Odnosi się to do funkcjonowania takich podmiotów, jak międzynarodowe organizacje państw, media globalne oraz organizacje terrorystyczne. Polityczność dotyczy również interesów ekonomicznych zauważanych w działalności wielkich korporacji gospodarczych. Istotną rolę odgrywają skutki polityczne oraz efektywność ich władzy [Sporek 2010].

Kolejną dziedziną odnoszącą się do procesów globalizacji jest demokracja nawiązująca do polityki zrównoważonego rozwoju. Koncepcja *global governance* dokładnie ją odzwierciedla, gdyż polega na negocjacjach państw i ich odpowiedzialności w obszarze regulacji wybranych dziedzin oraz ich kontroli [Kośmicki 2005].

W skład globalizacji wchodzi siły, które są ze sobą powiązane:

- siły techniczne: industrializacja, rewolucja informacyjno-komunikacyjna oraz rewolucja transportowa,
- siły społeczne: konsumpcja, umiejętności i edukacja, jak również jednolicenie się gustów konsumentów,
- siły polityczne: prawa własności intelektualnej, prywatyzacja, redukcja barier handlowych, standardy techniczne, tworzenie się bloków handlowych [Stonehouse 2001].

Istnieje wiele form globalizacji, ale wszystkie mają wspólny cel – dążenie do postępu. Można wyróżnić trzy typy globalizacji:

1. Rynkowo-korporacyjny – model, który opiera się na racjonalności dostosowawczej procesów rynkowych; dużą rolę odgrywa skłonność do monopolizacji i oligopolizacji; korporacje w dużym stopniu naciskają na rynek – chcą go opanować, stosując np. przejęcia, alianse, fuzje; wywierają także wpływ na gospodarkę; jednakże istnieją sposoby na ograniczenie takich działań, lecz nie ma pewności, że nastąpi to na stałe.

2. Państwowo-instytucjonalny – model polega także na racjonalności dotyczącej istnienia państwa narodowego; państwo powinno się kierować dobrem społeczeństwa, zapewnić stabilność gospodarki, a także dbać o relacje zewnętrzne; do zadań państw należą również pomaganie biznesowi oraz kontrola jego działalności, natomiast sfera biznesu powinna jednocześnie współdziałać z rządem; zasada racjonalności tego modelu dotyczy równowagi między tymi stronami, ponieważ jej brak wpływa negatywnie na całe społeczeństwo.

3. Społeczno-obywatelski – model ten odnosi się do społeczności, podkreślając jej potrzeby; racjonalność dotyczy wyrażenia ich aspiracji, potrzeb i działania, czyli redystrybucji korzyści i kosztów, okazji do rozwoju, które stwarza proces globalizacji [*Polityka ekonomiczna...* 2004].

Wymienione modele różnią się pod względem zakresu i efektywności oraz sposobami i narzędziami oddziaływania.

Globalizacja określana jest mianem nowej ery przynoszącej wielkie zmiany w życiu każdego człowieka. Przyczyny jej rozwoju zapoczątkowały łańcuch transformacji wielu dziedzin istotnych do prawidłowego funkcjonowania państwa – przede wszystkim podniosły poziom gospodarczy kraju [Sporek 2012].

2.1. Rola organizacji międzynarodowych w globalizacji

Organizacje międzynarodowe zajmują się sprawami regionu i całej gospodarki światowej. Ich prawidłowa działalność zależy w dużej mierze od państw, z którymi współpracują. Do międzynarodowych organizacji i instytucji, mających największy wpływ na globalizację, zalicza się: WTO (Światowa Organizacja Handlu), WB (Bank Światowy), BIS (Bank Rozrachunków Międzynarodowych), MFW (Międzynarodowy Fundusz Walutowy), OECD (Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju), a także ONZ (Organizacja Narodów Zjednoczonych), w ramach której działa m.in. WHO (Światowa Organizacja Zdrowia), ILO (Międzynarodowa Organizacja Pracy) i UNCTAD (Konferencja Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju) [Gwiazda 1998].

Organizacje mają wiele różnych cech zewnętrznych oraz funkcji. Prowadzi do podzielenia ich na pięć kategorii:

1. Rządowe i pozarządowe:
 - Rządowe – członkami takiego rodzaju organizacji są państwa, które stanowią jednocześnie podmiot stosunków międzynarodowych; państwa te reprezentowane są przez przedstawiciela ich rządu.

- Pozarządowe – członkami są osoby fizyczne albo stowarzyszenia krajowe (prywatne lub publiczne), np. Międzynarodowa Izba Handlowa i Międzynarodowy Związek Oficjalnych Organizacji Turystycznych.

2. Powszechnie – uczestniczą w niej państwa, które należą do różnych ugrupowań politycznych i odrębnych systemów społecznych; cechują się formalną i faktyczną dostępnością oferowaną wszystkim państwom niezależnie od ich położenia geograficznego ustroju społecznego, np. ONZ.

3. Grupowe – mają zakres członkostwa o charakterze ograniczonym; wybór partnerów zależy przede wszystkim od interesów politycznych, gospodarczych, wojskowych czy też ich położenia geograficznego.

4. O charakterze ponadpaństwowym (integuracyjnym) i koordynacyjnym:

- koordynacyjne – uzgadniają działalność między poszczególnymi państwami członkowskimi w celu wykonania wspólnych zadań,
- ponadpaństwowe – na państwa nakładane są zobowiązania, które zostały ustalone w przeprowadzonym głosowaniu i otrzymały większość głosów,

5. O charakterze gospodarczym – dotyczy to zakresu kompetencji organizacji (organizacje o kompetencjach ogólnych i specjalnych) [Morawiecki 1970].

W porozumieniu między państwami pomagają instytucje globalne, takie jak Bank Światowy czy WTO. Zajmują się one rozwiązywaniem konfliktów pojawiających się między rządami, starają się tworzyć sytuacje sprzyjające rozładowaniu różnych napięć gospodarczych i politycznych. Mają też wpływ na rozporządzenie dochodu między krajem, dzięki temu następuje redukcja ubóstwa, będącego źródłem powstawania organizacji terrorystycznych [Orłowska, Żołądkiewicz 2012].

W 1995 r. z przekształcenia się GATT (Ogólne Porozumienie w sprawie Cel i Handlu) powstała Światowa Organizacja Handlu (WTO). Ma ona największe znaczenie dla globalizacji i jest nazywana „strażniczką globalizacji”. Zajmuje się ona obniżaniem taryf i cel, kierowaniem procesu liberalizacji międzynarodowego handlu dobrami i usługami oraz przestrzeganiem praw własności intelektualnej. Kolejnym jej zadaniem jest prowadzenie polityki inwestycyjnej, co ma na celu wspieranie handlu i rozstrzyganie sporów odnoszących się do ustalania zasad wymiany handlowej. Wpływa ona na tworzenie się międzynarodowej polityki handlowej [Budnikowski 1993].

Globalizacja sprzyjała tworzeniu się międzynarodowych organizacji, a one jednocześnie ułatwiają jej rozwój. Do ważniejszych należy Bank Światowy. Jego głównymi celami są pomaganie krajom członkowskim w odbudowie i ich wspieranie w dalszym rozwoju. Bank, udzielając długookresowych pożyczek, wspiera wzrost gospodarczy. Szczególnie zainteresowany jest współfinansowaniem projektów inwestycyjnych. Warunkiem otrzymania takiego kredytu jest zobligowanie się do równego podziału kosztów finansowych danego przedsięwzięcia. Bank Światowy stara się wyeliminować efekt polaryzacji dotyczącej sposobu szybkości rozwoju krajów [Laska 2006]. Podejmuje przedsięwzięcia w zakresie inwestowania w ochronę zdrowia i edukację ludzi, pobudzania sektora prywatnego do skutecznego funkcjonowania, prowadzi

działalność w ramach wspierania ochrony środowiska, wspomaga w działaniu rządy państw i propaguje reformy gospodarcze [Jakubczak 2008].

Kolejnym przykładem organizacji jest MFW, czyli Międzynarodowy Fundusz Walutowy. Jego podstawowym obowiązkiem jest przywrócenie swobodnej wymiany handlowej na obszarze całego świata gospodarczego oraz koordynowanie polityki finansowej poszczególnych państw. W tym celu MFW musi zapewnić wymienialność walutową, zachowując jednocześnie równowagę płynności płatniczej państw. Organizacja ta jest miejscem, w którym można uzyskać dokładne informacje dotyczące międzynarodowych stosunków walutowych. Fundusz pełni więc funkcje: regulacyjną, konsultacyjną, kredytową i kontrolną. Swoją działalnością pomaga wielu krajom znajdującym się w ciężkiej sytuacji spowodowanej kłopotami gospodarczymi, udzielając pożyczek. Międzynarodowy Fundusz Walutowy jest odpowiedzialny za zapobieganie powstaniu kolejnego kryzysu światowego. Jego zadaniem jest zapewnienie tego, by kraje nie dopuściły do zastoju swoich gospodarek i utrzymały zagregowany popyt na odpowiednim poziomie [Stiglitz 2004].

Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD) jest następną organizacją międzynarodową stwarzającą warunki do poszerzenia się współpracy gospodarczej, a co za tym idzie sprzyjającą postępowi globalizacyjnemu. Do zadań OECD należy doprowadzenie do rozszerzenia się na cały świat sfery handlowej, spowodowane wielostronną umową i brakiem dyskryminacji między regionami. OECD przyczynia się również do ekspansji gospodarczej dotyczącej procesu postępu gospodarczego państw zarówno należących do tej organizacji, jak i tych, które nie są jej członkami. Jednak najważniejszym aspektem jej działalności jest dążenie do osiągnięcia jak najwyższego poziomu zatrudnienia, wzrostu gospodarczego i poprawy stopy życiowej obywateli krajów członkowskich oraz dążenie do utrzymania stabilności finansowej. Osiągnięcie tych celów możliwe jest przez wspieranie właściwego sposobu wykorzystania rozwoju badań technologicznych i naukowych, zasobów gospodarczych. Istotne jest także zagwarantowanie zewnętrznej i wewnętrznej równowagi finansowej oraz zapewnienie pomocy technicznej krajom słabo rozwiniętym. Członkowie OECD współpracują ze sobą, konsultując się na bieżąco, dzięki czemu działanie organizacji jest skoordynowane i skuteczne [Morawiecki 1970]. Organizacja promuje zasadę narodowego traktowania zagranicznych inwestorów, zasadę niewprowadzania nowych ograniczeń i zasadę liberalizacji, popiera też klauzulę najwyższego uprzywilejowania i walkę z dyskryminacją [Jakubczak 2008].

Postęp globalizacyjny wspierany jest przede wszystkim przez działania Organizacji Narodów Zjednoczonych. Dąży ona do poprawy funkcjonowania wielu obszarów życia gospodarczego i politycznego. ONZ przyczynia się do:

- poprawy zatrudnienia,
- rozwiązywania problemów ekonomicznych w skali światowej,
- wspierania współpracy w dziedzinie kultury i oświaty,
- koordynowania działalności sfery dotyczącej zdrowia publicznego,
- podnoszenia poziomu życia,

- wspierania postępu i rozwoju ekonomicznego i społecznego [Morawiecki 1970]. Państwa przystępujące do ONZ zachowują swoją suwerenność – są niezależne od siebie i nie mogą narzucać innemu państwu swoich zasad. Suwerenność przejawia się w sposobie podporządkowania się regułom panującym w organizacji. Nieprzestrzeganie prawa przez członków organizacji jest karane w jednakowy sposób w każdym kraju. Nie oznacza to, że państwa są równe wobec siebie pod względem liczby posiadanych przez nie praw i obowiązków [Morawiecki 1970].

W ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych działa Światowa Organizacja Zdrowia (WHO). Głównym jej założeniem jest osiągnięcie przez ludzi na całym świecie odpowiedniego poziomu zdrowia. Współpracując z innymi organizacjami w sprawach dotyczących ochrony zdrowia, powoduje ona podnoszenie standardów opieki zdrowotnej we wszystkich krajach, a szczególnie w tych słabo rozwiniętych. Wzrost poziomu migracji ludności niesie wiele zagrożeń, np. przenoszenie się nieuleczalnych chorób, takich jak AIDS. WHO zapobiega temu przez popieranie polepszania warunków sanitarnych, mieszkań, pożywienia, warunków ekonomicznych i innych obszarów higieny środowiskowej [Morawiecki 1970].

Dzięki współpracy tych organizacji proces globalizacji postępuje w znacznie szybszym tempie. Wykonywane przez nie zadania prowadzą do współgrania zupełnie odrębnych obszarów gospodarczych i sprawiają przez to, że osiągają one wiele korzyści, przede wszystkim pod względem ekonomicznym.

Nie zawsze jednak organizacje potrafią ze sobą współpracować. Zdarza się, że mają odmienne oczekiwania co do różnych obszarów ich wspólnej działalności. Nieporozumienia między tymi najważniejszymi instytucjami, odgrywającymi bardzo ważną rolę w procesie globalizacji, są często powodem ekonomicznych aspektów globalizacji. Przykładem takiego nieporozumienia jest spór między MFW i Bankiem Światowym a UNDP (Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju) i UNCTAD (Konferencja Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju). Dotyczy on postawy tych organizacji do rozumienia praw pracowniczych [Stiglitz 2004].

Poszerzanie obszarów rozprzestrzeniającej się globalizacji jest priorytetowym zadaniem organizacji międzynarodowych. Zjawisko to następuje przez likwidację barier handlowych i celnych oraz złagodzenie zasad kontrolowania wymiany walut [Kłosiński, Masłowski 2005].

2.2. Pozytywne i negatywne aspekty globalizacji

Korzyści płynące z globalizacji

Globalizacja ma ogromny wpływ na rozwój państw i życie społeczeństwa. Wynika z niej wiele pozytywnych skutków. Duża liczba krajów zaczęła rozwijać się o wiele intensywniej niż w przeszłości. Szczególnie korzyści osiągnęły tzw. tygrysy azjatyckie, czyli Hongkong, Korea Południowa, Chiny, Wietnam, Indonezja, Malezja, Tajwan, Tajlandia, Singapur, a także Filipiny [Orłowska, Żołądkiewicz 2012].

Współdziałanie niesie o wiele więcej korzyści, niż prowadzenie działań jedynie we własnym zakresie. Państwa, integrując się, stają się dużo silniejsze i za sprawą tego potrafią przezwyciężyć trudności zagrażające ich efektywnemu funkcjonowaniu.

Globalizacja powoduje zmniejszenie poczucia odosobnienia obywateli niektórych państw. Dodatkowo zapewnia szeroki dostęp do informacji, dzięki czemu państwa mogą się między sobą porozumiewać i przekazywać sobie wiadomości istotne dla ich dalszego sprawnego rozwoju [Stiglitz 2004].

Podaż towarów stała się nieograniczona, co spowodowało przyspieszenie procesu globalizacji. Natomiast przyczyną wzrostu podaży była autonomizacja sektora finansowego. Wpłynęła ona w pewnym stopniu na pobudzenie procesów spekulacyjnych, których kontrolowanie nie jest łatwe [Rzepka 2002].

Szczególnie istotnym efektem procesu globalizacji jest koncentracja działalności korporacji transnarodowych, co prowadzi do standaryzacji produktów i usług. Często spotykanym zjawiskiem jest także przenoszenie produkcji do krajów, w których koszty pracy są niskie i w których stosuje się dogodną politykę podatkową [Misiak 2007]. Przeniesienie produkcji za granicę przynosi wiele korzyści zarówno dla wielkich przedsiębiorstw, jak i kraju, w którym zostaje otwarta filia, oddział *joint venture* czy holding. Filia traktowana jest jako przedsiębiorstwo należące do państwa, w którym się znajduje, a oddziały podlegają kontroli państw, z których pochodzą. Natomiast *joint venture* są przedsięwzięciem w największym stopniu łączącym interesy kraju swego pochodzenia i kraju goszczącego [Moraczewska 2002]. Pozytywnym skutkiem takich działań jest korzystanie tych korporacji z miejscowych zasobów siły roboczej, co powoduje spadek wielkości bezrobocia, a także podnosi poziom ich życia. Kolejnym plusem jest wprowadzenie nowych technologii i umiejętności pracowniczych w krajach przyjmujących inwestycje zagraniczne [Misiak 2007].

Wielkie korporacje mają różny stosunek do krajów, w których lokują swoją działalność – czasami mają one stosunek obojętny na potrzeby lokalnych społeczności, a w innych przypadkach chętnie współfinansują z władzami lokalnymi inwestycję, która jest także dla nich pożyteczna. Podsumowując ich działalność, można stwierdzić, że mają one zdolności do postępu globalizacyjnego oraz w dużym stopniu uczestniczą w jego kształtowaniu się [Misiak 2007].

Procesy globalizacji są jedną z przyczyn migracji na świecie. Głównym kierunkiem migracji ludności jest migracja z krajów ubogiego południa do bogatych krajów północy. Powodem tych migracji są głównie aspekty ekonomiczne, czyli fakt, że ludność wyjeżdża, poszukując miejsc pracy, dzięki którym uzyska większe dochody. Międzynarodowa migracja przyczynia się do poznawania kultur innych narodów i powoduje, że ludzie uczą się szanować tożsamość kulturową innych narodów. Czynniki te oddziałują na pogłębienie się demokracji, a także zwiększanie wartości praw człowieka [Orłowska, Żołądkiewicz 2012]. Globalizacja sprzyja więc powstawaniu nowych miejsc pracy często w regionach, w których jest wysokie bezrobocie i trudno o zdobycie jakiegokolwiek zatrudnienia. Wyjazdy turystyczne prowadzą również do integracji globalnej społeczności [Globalizacja... 2003].

Pozytywnym skutkiem migracji jest jednak nie tylko otrzymanie większego wynagrodzenia we własnym kraju, które przyczyni się do wzrostu dochodu, ale przede wszystkim:

- nawiązanie dobrych kontaktów z cudzoziemcami,
- zapoznanie się z innym systemem pracy i nowymi technologiami,
- doskonalenie znajomości obcego języka,
- poznanie nowych sposobów rozwiązywania problemów lokalnych [Misiak 2007].

Przyczynia się także do podnoszenia kwalifikacji przez pracowników, ponieważ praca w tradycyjnych zawodach staje się coraz mniej pożądana, a średnie wykształcenie przestaje już wystarczać do znalezienia dochodowej pracy.

Globalizację tworzą ogólnoswiatowe społeczności, które złożone są z ludzi dostrzegających między sobą wspólne cechy, choć ich pochodzenie jest różne [Ridderstrale, Nordstrom 2006]. Ludzie żyjący w świecie integrowania się państw mają prawo do: równego traktowania, bezpiecznego życia, ochrony własnej odmienności, możliwości zarobkowania, które umożliwi przyzwoite utrzymanie, równego dostępu do informacji i wspólnych globalnych zasobów. Jednocześnie mają obowiązek do dbania o wspólne dobro upowszechniania przyszłych pokoleń oraz intelektualnego dziedzictwa ludzkości, powinni także pracować na rzecz likwidacji korupcji i aktywnie uczestniczyć w procesie zarządzania [Wnuk-Lipiński 2004]. Ludność migrująca poznaje inną kulturę i często przenosi ją do swojego kraju.

Kolejnym pozytywnym efektem globalizacji jest zwiększenie dostępu do nowoczesnych technologii (telewizja, telefony komórkowe, GPS). Powoduje to obniżenie kosztów komunikacji, produkcji, nauki i leczenia.

Duże znaczenie w rozwoju gospodarczym odgrywa rozwój systemu informacyjnego. Następuje przechodzenie do gospodarki ery postindustrialnej (opartej na wiedzy). Przejawia się ono rozwojem przemysłu wysokiej techniki, nauki, B+R, usług biznesowych, informatyzacji oraz edukacji [Froman 2014].

Kluczowe miejsce w globalnej komunikacji zajmuje wyszukiwarka Google. Należy ona do najbardziej popularnego sposobu zdobywania informacji. Na drugim miejscu znajdują się e-mail, MMS, SMS oraz e-handel [Misiak 2007]. Poprzez sieć teleinformacyjną działania człowieka są coraz mniej ograniczone czasem i przestrzenią. Rozwój komunikacji oddziałuje także na zmniejszenie liczby niedemokratycznych reżimów na świecie [Moraczewska 2002].

Globalizacja przyczyniła się do widocznych postępów w produkcji, spowodowała jej szybszy wzrost i podniosła poziom wydajności pracownika. Liberalizacja handlu i rozszerzenie się współpracy gospodarczej państw prowadzą do kształtowania się światowego rynku handlowego [Misiak 2007]. Jest to kolejna pozytywna cecha globalizacji. Przepływ produktów między krajami rozwija ich strefę produkcyjną, która przez wpływ nowych technologii przekształca się w bardziej efektywną i rentowną. Daje to nowe możliwości rozwojowe ubogich państw, takich jak Chiny czy Indie.

Gromadzenie informacji uległo ulepszeniu dzięki powstawaniu elektronicznych baz danych, zautomatyzowaniu wyszukiwania informacji. Pomaga to m.in. w organizacji pracy w wielu przedsiębiorstwach zatrudniających dużą liczbę pracowników, w selekcji pacjentów w ośrodkach zdrowia. Przeznaczenie coraz większych nakładów na badania i rozwój powoduje ogromny postęp w przedsiębiorstwach produkujących, usługowych oraz w służbie zdrowia [Kłosiński, Masłowski 2005]. Prowadzenie badań naukowych przyczynia się do bliższego poznania praw przyrody oraz przybliża do osiągnięcia postępu technologicznego i cywilizacyjnego.

Zwiększające się nakłady na badania są także korzystne dla rozwoju opieki zdrowotnej. Wzbogacanie się krajów przyczynia się w dużym stopniu do organizowania lepszego dostępu do niej i poprawy jej skuteczności, co jednocześnie oddziałuje na wydłużenie się średniej długości życia. Możliwe jest wynalezienie sposobów na zwalczanie chorób dotychczas uznawanych za nieuleczalne [*Europa Środkowo-Wschodnia...* 2000].

Następną korzystną cechą procesu globalizacji jest postępująca integracja między różnymi krajami. Państwa bardziej otwarte na współpracę z innymi osiągają o wiele więcej korzyści niż te, które są zamknięte i odosobnione od reszty regionów. Dużo zyskują dzięki likwidacji granic, np. niższe koszty produkcji otrzymane dzięki obniżeniu kosztów transportu, rozwój turystyki wzmacniający rynek pracy i powodujący bogacenie się poszczególnych miejscowości danego kraju.

Globalizacja wpływa również na wzrost świadomości ekologicznej. Współczesne podejście do ochrony środowiska znacznie zmienia myślenie o produkowaniu maszyn, które dotychczas wywoływały powiększenie się dziury ozonowej. Ekolodzy zachęcają do stosowania technologii mniej zanieczyszczającej środowisko.

Przykładem pozytywnych skutków globalizacji jest wzrost inwestycji zagranicznych, który jest efektem:

- zwiększenia globalnych dochodów,
- liberalizacji przepływów kapitału,
- zredukowania barier w inwestowaniu [Kłosiński, Masłowski 2005].

W 1975 r. światowy napływ BIZ wynosił 23 mld dolarów [Orłowska, Żołądkiewicz 2012], a w 2011 roku 1524 mld USD [Internet 2]. Jest dowodem, jak globalizacja wpłynęła na postęp w inwestowaniu. Dzięki erozji granic firmy dokonują racjonalnych wyborów przez wkład swoich środków w technologię i inne inwestycje poza granicami swojego kraju.

Wykorzystanie korzyści zależy w dużej mierze od wydarzeń m.in. na światowych rynkach walutowych lub rynkach papierów wartościowych, a także od zmian sytuacji makroekonomicznej w USA, UE i Japonii. Mają one wpływ na wahania w rozmiarach przepływu kapitału krótkoterminowego, co może prowadzić do utraty stabilizacji sytuacji gospodarczej [Liberska 2002].

Wady globalizacji

Globaliści twierdzą, że globalizacja jest wyznacznikiem nowej epoki, ponieważ całkiem zmienia stosunki międzynarodowe i integruje gospodarki [Liberska 2002]. Niemniej ma ona także wady.

Rozwój produkcji wywołuje też negatywne skutki. Konieczna jest coraz bardziej wytężona praca, mająca prowadzić do lepszej efektywności i konkurencyjności jednostki. Dlatego ważne jest wykształcenie pracowników. Powoduje to przymus organizowania szkoleń, ponoszenie wydatków na dokwalifikowanie pracowników, co prowadzi do zwiększenia się wydatków przedsiębiorstw. Globalna konkurencja może powodować obniżenie stawek płac i standardów pracy. Efektem jest zmuszenie lepiej wykształconych pracowników do wyjazdu za granicę i do poszukiwania pracy poza ojczystym krajem. Lokalny rynek pracy ubożeje o pracowników mających wysokie wykształcenie i doświadczenie zawodowe. Państwo traci na tym, ponieważ inwestowało w ich edukację, która nie zostaje efektywnie wykorzystywana przez gospodarkę danego kraju.

Migracja ludności powoduje także wyparcie narodowych tradycji kultury przez nowoczesną kulturę i zwyczaje panujące w innych regionach świata. Wraz z rozprzestrzenianiem się pozytywnych skutków globalizacji dochodzi do poszerzania się świata przestępczego w różnych aspektach, takich jak:

- handel narkotykami, bronią, tworzenie się mafii, pranie brudnych pieniędzy,
- handel ludźmi,
- korupcja [Misiak 2007].

Wraz z ludźmi przemieszczają się także choroby, takie jak HIF, AIDS, ptasia grypa, SARS, dziesiątkujące ludność w wielu krajach. Wiąże się to ze zwiększaniem wydatków na ochronę zdrowia. Wysokie koszty pochłaniają jednocześnie inwestycje w badania i we wdrażanie nowych technologii. Pracownicy muszą zdobywać nowe umiejętności, aby poradzić sobie z obsługą nowych maszyn. W zakładach produkcyjnych spada zatrudnienie na korzyść zakupu nowoczesnych maszyn zastępujących pracę ludzi. Szacuje się, że jeszcze w tym stuleciu, aby zapewnić efektywny rozwój gospodarki światowej, do pracy nie będzie potrzebne więcej niż 20% społeczeństwa [Rifkin 2001].

Rozwijająca się technika daje nowe możliwości w szczególności zamożnej ludności, mającej ułatwiony dostęp do nowych technologii. Natomiast biedniejsi nie mają z niej tak dużych zysków. Wręcz utrudnia im życie, ponieważ wiele aspektów życia uległo automatyzacji. Brak dostępu do Internetu pozbawia dostępu do informacji i uniemożliwia zdobywanie wykształcenia.

Udoskonalenia techniczne wpływają na zmianę struktury gospodarczej kraju, powodują zanikanie tradycyjnych źródeł dochodu, np. rolnictwa. Bardziej opłacalne staje się importowanie produktów z zagranicy, niż prowadzenie własnej działalności. Z tego powodu ludność nie mająca umiejętności potrzebnych do pracy w innym sektorze zostaje bez pracy.

Kraje wysoko rozwinięte osiągają duże korzyści z globalizacji, ale kryzys zapoczątkowany w roku 2008 ukazuje jej wady [Orłowska, Żołądkiewicz 2012]. W procesie globalizacji państwa w pewnym wymiarze tracą swoją władzę nad procesami dokonywanymi się w ich terytorium. Państwu zostają postawione nowe zadania, zmienia się też jego rola. Głównymi jego zadaniami są: zapewnienie bezpieczeństwa społeczeństwu, realizacja zadań ze sfery polityki społecznej, regulacja rynku, a także rozwiązywanie problemów globalnych. W państwie dochodzi do zakłócenia równowagi wewnętrznej (dotyczy to np. grup etnicznych) i zewnętrznej (dotyczy to poczucia bezpieczeństwa), co wywołuje także negatywne konsekwencje: erozję świadczeń socjalnych, obniżenie pozycji związków zawodowych, spadek płac realnych, spowodowane różnicami w wysokości płac występującymi między krajami rozwijającymi a krajami Trzeciego Świata [Gwiazda 1998].

Globalizacja postrzegana jest jako centralizacja „władzy”. Państwa mają coraz mniejszy udział w decydowaniu o najważniejszych sprawach międzynarodowych. Zagroza to demokratyzacji państwa, ponieważ jego głos nie ma już tak dużego znaczenia. Proces ten skierowany jest głównie na zysk, nie zważając na skutki dla społeczeństwa.

W warunkach globalizacji na decyzje polityków wpływają działalność koncernów przemysłowych i sytuacja panująca na rynkach finansowych. Jest to jednak przeciwne oczekiwaniom wyborców, co polityków stawia przed wyborem między nakazami globalnej ekonomii a zaspokojeniem potrzeb obywateli [Waleszczuk 2008].

Brak kontroli nad sytuacją gospodarczą oraz wolność ekonomiczna sprawiły, że państwo utraciło zdolność do samodzielnego kierowania polityką społeczną. Z powodu zmniejszenia wpływu z podatku do budżetu i obniżania wydatków rządowych, zrezygnowania z pomocy socjalnej oraz tworzenia się polaryzacji ludności pod względem dochodu obniżyła się liczba środków w budżecie państwa i prywatnych przedsiębiorstw na koszt korporacji transnarodowych.

Integrujące się kraje stają się od siebie współzależne i są podatne na oddziaływanie płynące z zewnątrz. Skutkiem jest rozprzestrzenianie się problemów ekonomicznych, takich jak kryzysy tworzące się z powodu wzajemnego uzależniania się zmian kursu walut, cen akcji oraz stóp procentowych [Kłosiński, Masłowski 2005].

Do kosztów procesu globalizacji można więc zaliczyć pogłębianie się zróżnicowania między krajami wysoko i słabiej rozwiniętymi. Globalizacja obejmuje całą Ziemię, ale poszczególne regiony nie korzystają z niej w tym samym stopniu, w jakim korzystają inne. Stosunek udziału w dochodach 20-procentowej zamożniej i ubogiej ludności na świecie wzrósł z 30:1 do 60:1 (w okresie od 1960 r. do 1991 r.). Występująca tego rodzaju asymetryczność powstrzymuje rozwój krajów zacofanych i wpływa na nietworzenie nowych miejsc pracy. Coraz większa liczba ludności żyjącej w państwach Trzeciego Świata mieszka w bardzo ciężkich warunkach i nie ma środków na utrzymanie.

Wskutek coraz większej intensywności powiązań handlowych, technologicznych, finansowych, inwestycyjnych, usługowych i produkcyjnych zaistniałych między

krajami gospodarka światowa przestaje być sumą indywidualnych rynków, lecz staje się systemem rynków zintegrowanych.

Globalizacja wywołała przekształcenia w kapitalizmie na płaszczyźnie organizowania akumulacji. Na wyspach Morza Karaibskiego oraz Pacyfiku, a także w Europie pojawiły się raje podatkowe. Brak kontroli nad nimi sprawia, że rozwija się tam przestępczość – handel narkotykami, pranie brudnych pieniędzy, prostytutka [Krzcunowicz 2006].

Krytycy globalizacji oskarżają kraje Zachodu o hipokryzję. Uważają, że zniesienie barier handlowych nastąpiło, ale tylko po stronie krajów rozwijających się. Natomiast kraje Zachodu uniemożliwiły im wywóz towarów, powodując brak dopływu dochodów i zatrzymując ich rozwój. Zapewniło to napływ korzyści do krajów Zachodu kosztem krajów rozwijających się [Stiglitz 2004].

Działalność wielkich korporacji niesie za sobą również niekorzystne skutki. Przykładem jest wywożenie przez nie zysków osiągniętych w krajach ich działalności poza granice swojego państwa. Wynikiem takich działań stało się opracowanie projektu specjalnego podatku, którego celem jest obciążenie światowego przepływu kapitału [Misiak 2007]. Przenoszenie filii wielkich korporacji i przedsiębiorstw do krajów o taniej sile roboczej może powodować zmniejszenie migracji z krajów o słabo rozwiniętej gospodarce. Natomiast w krajach wysoko rozwiniętych ponoszone są wysokie wydatki na świadczenia dla bezrobotnych z powodu przenoszenia produkcji do krajów z tanią siłą roboczą [Gwiazda 1998]. Wzrost znaczenia konkurencyjności powoduje trudności wynikające z utrzymania się małych firm na rynku. Otwarcie nowej działalności nie jest łatwe, stwarza bowiem ryzyko utraty inwestowanych środków. Przedsiębiorstwa globalne w przypadku nieudanych transakcji mogą przenieść swoje straty na podatników. Zdarza się, że koncerny wywierają wpływ na politykę, tworząc kampanie wyborcze dla wybranych przez siebie kandydatów. Państwo traci z tego powodu swoją suwerenność [Wallas 2002].

Wymienia się trzy typy problemów globalnych:

- Utrudnienia wspólne dla wszystkich podmiotów gospodarki światowej, np. kurczenie się zasobów surowców naturalnych.
- Zagrożenia globalne – zapewnienie pokoju i bezpieczeństwa.
- Zagrożenia wymagające podjęcia procedur mających charakter globalny – zadłużenie międzynarodowe, głód [Rzepka 2002].

Ważnymi dylematami współczesnego świata są niedopasowanie produkcji żywności do rozmiarów konsumpcji, wynikające z zaburzeń klimatycznych, niezdolności rolnictwa do zwiększania ilości produkcji, brak opłacalności wytwarzania wyżywienia i wyczerpywanie się możliwości produkcyjnych w rolnictwie. Wszystkie te okoliczności przyczyniają się do tworzenia się na świecie obszarów, na których dostęp do pożywienia jest utrudniony (gdzie ludność głoduje). Problem ten dotyczy głównie krajów o niskim poziomie rozwoju gospodarczego, o szybko rosnącej liczbie populacji [Stachowiak 2006].

Środowisko również odczuwa postępujący proces rozwoju cywilizacji. Niewłaściwa eksploatacja zasobów w rolnictwie, rybołówstwie, leśnictwie powoduje jego niszczenie. Problemem jest także wyczerpywanie się zapasów surowców naturalnych, co jest zjawiskiem nieodwracalnym. Środowisko jest zagrożone: pogarszaniem się stanów lasu, wyjałowieniem gleby, skażeniem powietrza, niedoborem wody, zaburzeniami klimatu, podnoszeniem się poziomu mórz. Dzieje się tak z powodu działalności człowieka – jego sposobu życia, urbanizacji i postępującego uprzemysłowienia, powodującego powiększanie się dziury ozonowej, a co za tym idzie – występowanie efektu cieplarnianego.

Konsekwencją globalizacji jest także występowanie zadłużenia światowego. Przyczyną takiego zjawiska jest pojawienie się długookresowych tendencji rozwojowych gospodarek na świecie, a zwłaszcza dysproporcji w rozwoju państw w wyniku wzrostu cen ropy naftowej (lata 70.), niestabilność stóp procentowych i transformacje *terms of trade* [Stachowiak 2006].

Globalizacja ma duży wpływ na rozwój różnych sfer gospodarczych krajów. W różnych regionach różnie się kształtuje. Przynosi zarówno korzyści, jak i straty, w zależności od możliwości wykorzystania swoich możliwości przez poszczególne kraje. Z bilansu jednak wynika, że pozytywne skutki globalizacji przeważają nad negatywnymi. Jest więc ona zjawiskiem korzystnie wpływającym na wiele elementów życia gospodarczego.

3. Stopień i zasięg współczesnej globalizacji

3.1. Przejawy i metody pomiaru globalizacji

Rozwój w dziedzinie łączności elektronicznej przyczynia się do możliwości przepływu informacji w bardzo krótkim czasie, co z kolei pomaga w wymianie doświadczeń między różnymi krajami. Następuje przyspieszenie rozwoju cywilizacyjnego, wzrost dobrobytu, wzajemne inspirowanie się międzysystemowe [Pietraś 2002b].

Przejawem globalizacji jest zauważalny wzrost powstawania sfer łączących zupełnie odrębne od siebie kraje. Istnieje wiele czynników, które obrazują postępowanie tego procesu. Globalizacja jest wyrażana przez:

a) „kompresję czasoprzestrzeni” – procesy występujące we współczesności prowadzą do przyspieszenia przemieszczania się w czasie, np. ludności, towarów, kapitału i informacji; istotne jest również rozszerzanie się procesów globalizacji na całą planetę – zaczyna ona obejmować wszystkie sfery życia, co prowadzi do traktowania świata jako jednej wielkiej gospodarki; przestają istnieć jakiegokolwiek dystanse, ponieważ człowiek może znaleźć się w wielu miejscach jednocześnie (przez doskonały przepływ informacji każdy wie, co się dzieje w danym momencie w określonym miejscu na świecie),

b) „ścieśnianie” przestrzeni – następuje łączenie się wszystkich państw w jedną całość, „odterytorialnienie” – dochodzi do zanikania granic między państwami;

przepływ finansów czy informacji jest pozbawiony jakichkolwiek barier; państwa wymieniają się między sobą technologiami i doświadczeniami w innych dziedzinach; świat jako „jedno miejsce” – następuje zacieranie się barier i dystansów w społeczeństwie; wszystkie państwa stają się jednym dużym państwem, skupiającym różnorodne kultury [Pietraś 2002a].

Postępowi cywilizacyjnemu towarzyszy „efekt motyla”. Polega on na powiększaniu się powiązań istniejących między państwami a społeczeństwami [Pietraś 2002a]. Niewielkie zmiany dotyczące procesów gospodarczych, pojawiające się w jednym państwie, mogą nieść niespodziewane następstwa dla całego świata. Oznacza to, że wystąpienie kryzysu w jednym z państw będzie miało konsekwencje w innych państwach powiązanych ze sobą ekonomicznie.

Do podstawowych oznak rozpoczęcia procesu globalizacji zalicza się:

- zmiany struktur działania korporacji międzynarodowych,
- działalność instytucji międzynarodowych: OECD, ATT, WTO, BŚ, MFW,
- coraz szybsze przemieszczanie się dóbr, usług, surowców, powodujące rozwój eksportu na świecie,
- spadek kosztów transportu i telekomunikacji,
- rozpad systemu komunistycznego i włączenie dotychczas „zamkniętych” krajów do gospodarki światowej,
- rewolucje przemysłowe,
- rewolucje informatyczne (Internet, komputery osobiste, telewizja, telefony komórkowe),
- kolonializm i nowożytne niewolnictwo.

Globalizacja stawia nowe wymagania wskaźnikom i miernikom statystycznym opracowanym w celu ułatwienia władzom publicznym i przedsiębiorcom oceny osiągnięć i określenia właściwych strategii. Dotychczasowe wskaźniki mierzyły postępy gospodarcze, ale dotyczące rozwoju globalizacji jedynie w granicach danego kraju. Przykładowym wskaźnikiem globalizacji jest zdefiniowanie wymiaru handlu międzynarodowego. Uzyskuje się dzięki temu informacje potrzebne w analizowaniu konkurencyjności danego kraju. Rozpatrując sytuację, w której firma przenosi swoją działalność do innego kraju, można spodziewać się takich skutków w działalności gospodarczej, jak obniżenie poziomu produkcji (gdy firma zagraniczna wytwarza produkty o niższej cenie niż przedsiębiorstwa kraju macierzystego) albo powiększenie poziomu produkcji (gdy wytwarzane produkty są komplementarne względem produkcji krajowej) [Liberska 2002].

Wyróżniane są także inne sposoby na mierzenie progresu współczesnych procesów. Do mierników globalizacji zalicza się:

- mierniki o charakterze ekonomicznym,
- mierniki szacujące postęp społeczny,
- mierniki łączące zarówno charakter ekonomiczny, jak i społeczny.

Poziom zaspokojenia potrzeb konsumpcyjnych (potrzeb podstawowych i wyższego rzędu) można oszacować za pomocą mierników ekonomicznych. Za pomocą określenia

wielkości PNB *per capita* czy PKB można zmierzyć, w jakim stopniu bogacenie się społeczeństw odzwierciedla stadium otwartości gospodarki [Orłowska, Żołądkiewicz 2012]. Wzrost dochodu na jednego obywatela danego kraju obrazuje polepszanie się poziomu życia w całym kraju. Przekłada się to jednocześnie na wzrost PKB.

Badając sposób przełożenia się mierników ekonomicznych na rozwój społeczny, można ocenić poziom gospodarczy kraju. Należy wtedy zastosować taki miernik, jak np. indeks Giniego lub HDI (wskaźnik rozwoju społecznego). Nie jest łatwo jednak zmierzyć związek między rozwojem gospodarki a jej poziomem otwartości. Innym miernikiem jest wskaźnik KOF (Konjunkturforschungsstelle Swiss Economic Institute), nazywany indeksem globalizacji. Dzięki niemu można zmierzyć społeczny, polityczny i ekonomiczny poziom globalizacji. Dane określające społeczny wymiar globalizacji można za jego pomocą podzielić na trzy części: wskaźniki przepływu informacji, kontaktu osobistego i bliskości kulturowej [Dreher, Noeh, Martens 2008]. Indeks oparty jest na 24 zmiennych, które kwantyfikują zarówno przepływy inwestycyjne i handlowe, jak i stopień współzależności krajów. Dzięki jego zastosowaniu oceniono, że najwyższy wymiar globalizacji w 2010 r. osiągnęły takie państwa, jak Singapur, Luksemburg, Malta, Holandia oraz Irlandia, natomiast najniższy wymiar uzyskały: Iran, Etiopia, Niger, Burundi i Rwana [Orłowska, Żołądkiewicz 2012].

Globalizacja nie jest procesem łatwym do zmierzenia, ponieważ odznacza się wielowymiarowością i złożonością. Jednak przez odbicie swoich skutków na wielu dziedzinach funkcjonowania państw można określić skalę jej wpływu na poszczególne obszary.

3.2. Państwa bardziej i mniej włączone w globalizację

Proces globalizacji nie uległ zakończeniu, lecz nadal widoczne są jego postępy i konsekwencje. Niektóre kraje podporządkowały się trendom globalnym. Ameryka Północna, Europa Zachodnia i kraje Azji (Japonia, Korea Południowa, Izrael, Tajwan, Singapur) zdominowały handel światowy. Ta triada wytwarza 80% światowej produkcji oraz znajduje się w centrum gospodarki światowej pod względem przewagi w gospodarce i technologii [Stonehouse 2001].

W dobrej sytuacji gospodarczej znalazły się kraje wysoko rozwinięte. Należą do nich m.in.: Stany Zjednoczone, Francja, Niemcy, Finlandia i Norwegia. Przyczyną szybszego wzrostu dochodów krajów bogatszych jest transfer kapitału, liberalizacja, prywatyzacja aktywów i mechanizmy alokacyjne [Kołodko 2007].

Globalizacja nabrała tempa z powodu decyzji podjętych przez rządy Anglii i USA. W latach 70. w USA nastąpiły reformy wewnętrzne, znoszące regulacje celne, prywatyzację przemysłów ciężkich, zbrojeniowych i koncesje na działalność gospodarczą. Zlikwidowano wiele przepisów, przyczyniając się w ten sposób do zmniejszenia stopnia biurokracji w urzędach. Nastąpiły także mniej pozytywne zmiany, takie jak: zniesienie przepisów gwarantujących ochronę socjalną pracowników, zlikwidowanie minimum płacowego, a także zaprzestanie dopłacania do produktów rolnych [Stiglitz 2004].

Współczesny świat oparty jest na dominacji Stanów Zjednoczonych. Kraj ten osiągnął wysoki poziom rozwoju, dzięki czemu można wywnioskować, że dużo zyskał na procesie globalizacji.

Kraje wysoko rozwinięte dużo zyskały dzięki rozwojowi globalizacji. Udział tych krajów w 2006 r. w produkcji brutto wynosi 49%, zagranicznych inwestycjach bezpośrednich – 95%, eksporcie – 78%, a wydatkach ponoszonych na badania i rozwój – 97%. To one mają największy wpływ na gospodarkę światową. Znajduje się w nich około stu największych korporacji, umożliwiających swobodne rozrastanie się sfery produkcji na rynku globalnym. W Wielkiej Brytanii, we Francji, w Japonii, Niemczech i Stanach Zjednoczonych zlokalizowanych jest najwięcej głównych siedzib korporacji, a ich filie znajdują się przede wszystkim w państwach wysoko uprzemysłowionych: ponad 50% w Europie, 10% w Ameryce Południowej [Bożyk 2004]. Korporacje te czerpią korzyści ze swojego rozmieszczenia i ze zróżnicowanych polityk krajów, w których się znajdują.

Europa Wschodnia, Ameryka Południowa i Afryka znajdują się w przeciwnym położeniu rozwojowym, tzn. ich stan ekonomiczny jest niekorzystny. Rozwój tych krajów jest nierównomierny. Prowadzi to do wniosku, że globalizacja nadal w nich postępuje [Stonehouse 2001]. Regiony te należą do krajów słabo rozwiniętych gospodarczo. Globalizacja sprawia, że mają one możliwość skorzystania z pozytywnych efektów wynikających z integrowania się wszystkich krajów. Konsumenci z Ameryki Południowej i Azji są największymi zwolennikami globalizacji. Dzieje się tak z powodu zwiększania dostępu do dóbr i usług, wynikającego z postępującej integracji. Zwiększa się też dostęp do informacji i wiadomości z całego świata.

Europa stara się dorównać krajom osiągającym najwyższe wyniki w postępie gospodarczym i politycznym, takim jak Stany Zjednoczone. Unia Europejska, skupiająca wiele państw, próbuje doprowadzić do podniesienia poziomu ich rozwoju i zapewnienia społeczeństwu odpowiednich warunków do ponadprzeciętnego poziomu życia. Podstawowym celem polityki Unii jest wspieranie działań dyplomatycznych dotyczących rozwiązywania konfliktów światowych [Marhold 2009]. W tym celu stosowane są mechanizmy struktury organizacji międzynarodowych. Unia, dzięki tym działaniom, określana jest jako podmiot stabilizujący i dążący do praworządności.

Europa chce się chronić przed napływem kultury amerykańskiej, ponieważ stara się zachować swoją tożsamość narodową. W tym celu podejmuje działania ochronne, stosując regulacje handlowe. Innym sposobem jest promowanie rodzimej twórczości kulturalnej [Krzysztofek 1996]. Sugeruje to, że Europejczycy aktywnie podchodzą do wyzwań, jakie stawiają procesy globalizacji.

W 2012 r. państwem dominującym pod względem najwyższego poziomu rozwoju globalnego na świecie stał się Hongkong. Można to stwierdzić, analizując kształtowanie się wartości indeksu globalizacji w skali świata.

Na podstawie analizy poziomu indeksu globalizacji można zauważyć, że do krajów najbardziej zglobalizowanych należą kraje rozwinięte, takie jak Hongkong, Singapur, Irlandia, Belgia i Szwajcaria [Internet 1]. W tych państwach gospodarki osiągają

najwyższy poziom rozwoju w porównaniu z resztą świata, a postępy w handlu są najlepszym tego przykładem. Indeks ten mierzy powiązania największych gospodarek na świecie z innymi krajami, sprawdzając wysokość PKB. Istotne są także takie czynniki, jak otwartość kraju na przepływ kapitału, technologii, wiedzy i siły roboczej.

Kraje o najniższym stopniu rozwoju, a tym samym najmniej zglobalizowane, to Iran, Algieria i Wenezuela. Ich gospodarki potrzebują jeszcze wielu przemian politycznych, ekonomicznych i społecznych, aby dorównać poziomowi m.in. gospodarki Hongkongu.

Na postępie cywilizacyjnym zyskały głównie kraje wysoko rozwinięte, a sytuacja krajów biedniejszych uległa pogorszeniu. Stały się one bowiem obszarem eksploatacji surowców i miejscem z tanią siłą roboczą [O'Sullivan 2006].

4. Zakończenie

Globalizacja powoli obejmuje wszystkie obszary na kuli ziemskiej. Proces ten rozpoczął się wiele lat temu i trwa nadal, nabierając coraz szybszego tempa. Czynnikiem napędzającym ten proces jest m.in. postęp technologiczny. Za jego pomocą wszystkie nowinki technologiczne dotyczące np. badań i rozwoju przekazywane są w tym samym momencie wielu regionom oddalonym od siebie o tysiące kilometrów.

Ogromna rola w kształtowaniu globalizacji spoczywa na WTO, GATT, MFW, BS i ONZ, które muszą zaakceptować swoją odpowiedzialność społeczną, angażując się aktywnie w zażegnywanie różnych kryzysów i problemów społecznych. Promowanie doraźnych interesów i maksymalizacja krótkookresowych zysków, które są domeną aktualnej fazy globalizacji, nie powinny dłużej przesłaniać priorytetu, jakim jest rozwiązywanie najistotniejszych kwestii społecznych i ekologicznych. Optymizmem napawa, iż nawet najbardziej zagorzali zwolennicy globalizacji dostrzegają konieczność zmian aktualnych tendencji i zaczynają nawoływać do działań w tym kierunku. Świadczą o tym wypowiedzi na Forum Gospodarczym w Davos, mówiące o konieczności rozpoczęcia procesu globalizowania pewnych zasad i reguł etycznych, a także o tym, że gospodarka musi znów zacząć służyć społeczeństwu, a nie odwrotnie.

Literatura

- Bożyk P., 2004, *Zagraniczna i międzynarodowa polityka ekonomiczna*, Wydawnictwo PWN, Warszawa.
- Budnikowski A., 1993, *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, PWN, Warszawa.
- Dreher A., Noeh G., Martens P., 2008, *Mausering Globalization-Gauging in Consequences*, Springer.
- Europa Środkowo-Wschodnia a globalizacja*, red. T. Wallas, 2000, Wydawnictwo UAM, Poznań.
- Froman M., 2014, *The Strategic Logic of Trade*, „Foreign Affairs”, November/December, no. 6.
- Globalizacja działalności gospodarczej*, red. E. Frejtag-Mika, 2003, Wydawnictwo Politechniki Radomskiej, Radom.
- Gwiazda A., 1998, *Globiregionalizacja gospodarki światowej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Jakubczak R., 2008, *Globalizacja a terytorium narodowe*, Wydawnictwo Strategum, Słupsk.

- Kłosiński K.A., Masłowski A., 2005, *Globalizacja sektora usług w Polsce*, PWE, Warszawa.
- Kołodko G.W., 2007, *Polska z globalizacją w tle. Instytucjonalne i polityczne aspekty rozwoju gospodarczego*, „Dom Organizatora”, Toruń.
- Kośmicki E., 2005, *Dylematy zrównoważonego rozwoju w warunkach globalizacji*, [w:] *Zrównoważony rozwój. Od utopii do praw człowieka*, red. A. Papuziński, Wydawnictwo Branta, Bydgoszcz.
- Krzeczunowicz A., 2006, *Globalizacja – geneza, zasięg, konsekwencje*, Wydawnictwo Educator, Częstochowa.
- Krzysztofek K., 1996, *Nowe problemy kulturowe Europy*, [w:] *Integracja Europy. Elementy historii, problemy przyszłości*, red. L.W. Zacher, P. Matusak, Wydawnictwo Fundacji Edukacyjnej TRANSFORMACJE, Warszawa.
- Laska A., 2006, *Technokratyczne spłaszczenie dyskursu o sprawiedliwości społecznej w sieci polityki globalnej*, [w:] *Globalizacja – pomiędzy polityką a ekonomią*, red. D. Karnowska, M. Szatlach, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- Liberańska B., 2002, *Globalizacja, Mechanizmy i wyzwania*, PWE, Warszawa.
- Marhold H., 2009, *The potential for integration of „Sustainable Development”*, [w:] *Globalizacja – Unia Europejska – Polska. Polska a procesy globalizacji*, red. R. Piasecki, Wydawnictwo SWSPiZ, Łódź.
- Misiak W., 2007, *Globalizacja – więcej niż podręcznik: społeczeństwo, kultura, polityka*, Wydawnictwo Difin, Warszawa.
- Moraczewska A., 2002, *Korporacje transnarodowe w procesie globalizacji*, [w:] *Oblicza procesów globalizacji*, red. M. Pietraś, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Morawiecki W., 1970, *Międzynarodowe organizacje gospodarcze*, Wydawnictwo SGPiS, Warszawa.
- O’Sullivan G., 2006, *Przenikanie standardów. Praktyka CSR jako jeden z efektów globalizacji*, [w:] *Globalizacja a rozwój regionów*, red. M. Cisek, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce.
- Orłowska R., Żołądkiewicz K., 2012, *Globalizacja i regionalizacja w gospodarce światowej*, PWE, Warszawa.
- Pietraś M., 2002a, *Globalizacja jako proces zmiany społeczności międzynarodowej*, [w:] red. M. Pietraś, *Oblicza procesów globalizacji*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Pietraś Z.J., 2002b, *Unia Europejska wobec procesu globalizacyjnego*, [w:] *Oblicza procesów globalizacji*, red. M. Pietraś, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin.
- Polityka ekonomiczna w warunkach globalizacji*, red. P. Bożyk, 2004, Wydawnictwo WSE-I, Warszawa.
- Ridderstrale J., Nordstrom K., 2006, *Karaoke Capitalism. Zarządzanie dla ludzkości*, Wydawnictwo Helion, Gliwice.
- Rifkin J., 2001, *Koniec pracy: schylek siły roboczej na świecie i początek ery postronkowej*, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław.
- Rzepka A., 2002, *Globalizacja: istota i podstawowe jej przejawy*, Wydawnictwo WSHP, Sandomierz.
- Sporek T., 2012, *Procesy globalizacji we współczesnej gospodarce światowej*, [w:] *Globalizacja i regionalizacja w gospodarce światowej*, red. B. Skulska, M. Domiter, W. Michalczyk, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
- Sporek T., 2010, *Wpływ kryzysu finansowego na globalizację gospodarki światowej. Diagnoza i konsekwencje dla Polski*, Akademia Ekonomiczna w Katowicach, Katowice.
- Stachowiak Z., 2006, *Globalne dylematy przedsiębiorczości*, [w:] *Globalizacja a rozwój regionów*, red. M. Cisek, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2006.
- Stiglitz J.E., 2004, *Globalizacja*, wyd. I, przekład: H. Simbierowicz, Wydawnictwo PWN, Warszawa.
- Stiglitz J.E., 2003, *Globalization and the economic role of the state in the new millenium*, “Industrial and Corporate Change”.
- Stonehouse G., 2001, *Globalizacja: strategia i zarządzanie*, przekład: M. Albigowski, J.F. Dąbrowski, Wydawnictwo Felberg SJA, Warszawa.
- Wajda A., 2011, *Globalizacja. Społeczeństwo i jego rozwój*, Instytut Wydawniczy „Książka i Prasa”,
- *****Y ctuj cy c0

- Waleszczuk Z., 2008, *Między egoizmem a dobrem wspólnym. Kryzys państwa w dobie globalizacji*, Wydawnictwo Homo Dei, Kraków.
- Wallas T., 2000, *Europa Środkowo-Wschodnia a globalizacja*, Wydawnictwo UAM, Poznań.
- Wnuk-Lipiński E., 2004, *Świat międzyepoki. Globalizacja, demokracja, państwo narodowe*, ZNAK, Kraków.

Internet

- [1] [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Globalization_-_Looking_beyond_the_obvious/\\$FILE/LookingBeyondObvious.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Globalization_-_Looking_beyond_the_obvious/$FILE/LookingBeyondObvious.pdf) (20.04.2012).
- [2] http://www.outsourcingportal.pl/userfiles/file/raporty/20120706_paiiiz/prezentacja%20WIR%20UNCTAD%20-%20prof_%20Zbigniew%20Zimny.pdf (24.01.2013).